

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

DE || LIBERTATE || CHRISTIANA ||

Lensaeus, Johannes

Antverpiae, 1590

De Christiana Libertate Liber Vndecimvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46059](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46059)

D E
CHRISTIANA
LIBERTATE
LIBER VNDECIMVS.

PROOEMIUM.

XPLICATIS superioribus doctrinae huius capitibus, quam haecenus de Christiana libertate sumus profecti: non abs re putavi futurum, si ex aduerso Caluini eadem de re doctrina ex integro proponeretur. Tum quod doctrinae Catholicae lucem reddet illustriorem, falsitatis ista cum veritate contentio: Tum quod ex ijs quae sunt hucusque tractata, non admodum est iudicatu futura difficilis, nouitij hac in parte dogmatis, posteaquam iudicata fuerit, absurditas.

CAPVT I.

Que sit Caluini de Christiana libertate sententia.

TAQVE Ioannes Caluinus cum de Christiana libertate sibi tractandum esse praefaretur; negat primum eius rei explicationem praetermitti ab eo debuisse, cui summam Evangelicae doctrinae compendio complecti propositum esset. Rem enim esse hanc apprimè necessariam, accitra cuius cognitionem nihil ferè sine dubitatione conscientiae aggredi audeant. Deinde Christianam libertatem partibus docet consistare tribus. Quarum prima eaque potissima sit, vt fidelium conscientiae sese supra legem erigant atque efferant, totamque legis iustitiam

iustitiam obliuiscatur. [Nam cum Lex, inquit, neminem
 iustum relinquit: aut ab omni spe iustificationis ex-
 cludimur, aut ab illa nos solui oportet: ac sicquidem
 ut nulla prorsus operum ratio habeatur. Nam qui vel
 tantillum operum se afferre debere ad obtinendam
 iustitiam cogitat, non potest modum aut finem prati-
 gere, sed debitorem vniuersæ Legis se constituit. Sub-
 lata igitur (ait) Legis mentione, & omni operum cogi-
 tatione seposita, vnam Dei misericordiam amplecti
 conuenit, cum de iustificatione agitur; & auerso à no-
 bis aspectu, vnum Christum intueri. Non enim illic
 quæritur, quomodo iusti simus; sed quomodo, iniusti
 licet ac indigni, pro iustis habeamur. Cuius rei si cer-
 titudinem aliquam assequi volunt conscientia, nul-
 lum Legi dare locum debent.] Hæc de prima parte li-
 bertatis Calvinus. Similibusque farine sunt, quæ adiungit
 de secunda: [Altera, inquit, pars est, quæ ex superiorum
 re illa pendet: ut conscientia non quasi Legis necessi-
 tate coacta, Legi obsequantur: sed Legis ipsius in
 libera, voluntati Dei vltro obediunt.] Quod ita conse-
 quentibus explanat, ut satis intelligi possit hoc eum ve-
 le, etiam si omnia iustorum opera, cum ad Legem re-
 uocantur, peccata sint, & maledicto obnoxia, mini-
 meque ijs Lex impleatur: tamen vel dimidiatum &
 inchoatum obsequium, alacriter promptoque animo
 caelesti Patri offerri oportere.

CAPVT IX.

Denudatur absurditas supra posita Caluini doctrina.

IN duabus autem hisce partibus (nam de tertia
 suo loco dicendum est) vide quæ, quantaque ab-
 surda insint. Principio, sicuti definitur in eo nostra esse ius-
 tificatio, quod iusti habeamur, cum simus iniusti &
 indigni: ita etiam ponitur in eo Christiana libertas,

quòd cum adhuc reuera peccati serui maneamus, tamen habeamur pro liberis. Quòd si quisquam fortè nondum perspiciat, quemadmodum id ex Caluini verbis elici possit, efficiam vt id clarè possit intueri. Nemo (vt opinor) negabit eo ipso hominem esse seruum, quo peccator est & iniustus. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Peccato autem seu iniustitiæ opponitur iustitia, sicut libertas seruituti. Quare sequetur à contrario, eo ipso fieri hominem liberum, quo iustus euaserit. Si autè eo quisque donatur libertate quo iustificatur: nõne est necesse vt quomodo iustus, ita liber abeat? Atqui iustificatur, secundum Caluinum, non quia detrahatur iniustitia, sed quia pro iusto habeatur. Relinquitur ergo hoc planissimè, non ideo fieri hominem liberum à peccato, quia verè exuat peccati seruitutem: sed quia pro libero, qui seruus sit, habeatur. An potest dici nõ esse peccati seruus, in quo ira adhuc peccatum grassetur, vt nec cogitatio, nec affectus, nec opus vllum sit quod non inficiat, conspurcet, maledicto quæ & iræ Dei obnoxium reddat? Quis peccati seruus, nisi is, qui quoquo se vertat, peccatum tamen effugere nullo modo possit? Nondumne ergo expergiscimur, & attendimus, quid monstri alat speciosa illa verbis & inanissimæ plena cõsolationis, Caluiniaræ libertatis descriptio? Euadere enim, quisquis eam probat, nõ potest, quin horum alterum fateri debeat, aut in eodem homine simul cum vera seruitute, veram inesse libertatem: aut, si id rerum natura nõ patitur, cum vera seruitute, falsam & fictitiã titularemque dumtaxat libertatem esse. Secundò, asserit doctrina eadem libertatem à peccato cum aperta reificatione de assidua violatione Legis: immo verò cum ea professione, qua statuatur impossibile esse implere Legem. Atqui non potest iniustitiæ regnum effugere, qui diuinam Legem non impleat. Tamen si enim

iustitiam hominis Christiani esse isti negent in obedientia Legis; tamen in iustitiam in perpetua eius violatione sitam esse, negare non possunt. Ergone libertatis quisquam esse definitur ab iniustitia, qui iustitiae violare Legem nunquam intermittat? Tertio, non tollit solum hæresis ista Legis observationem, sine qua impossibile est effugere peccati dominatum; sed quo libertatem conscientiam reddat, vinculum & obligationem diuinæ Legis abruptit. Negat enim Legem ad observationem sui obstringere eum hominem qui sit particeps Christianæ libertatis. Quid enim aliud illa verba sonant, quæ antè protulimus? [Cum Lex neminem iustum relinquat, aut ab omni spe iustificationis excludimur, aut ab illa nos solui oportet, ac sic quidem ut nulla prorsus operum ratio habeatur.] Ne tamen quisquam hinc colligeret, Legem Dei fidelibus supervacaneam esse doceri, subiungit usum Legis esse in eo quod doceat, hortetur, exstimuletque ad bonum, Christianosque sui officij admoneat. At cuius, inquit, officij? Nullum enim iam homini libero necessarium officium; nullus peccato locus relinquitur, abrogata obligatione Legis. Unde enim æstimanda est officij faciendi necessitas, nisi ex regula officiorum? quænam autem hæc, nisi Lex Dei moralis? Peccati item quæ ratio, nisi quia Lege prohibente designetur? Cuius Legis soluto vinculo, vique ipsa conscientias obligandi, dicat nobis Calvinus, quòsnam eius ad bonum stimulos reliquerit? Neque enim eneruata ad eum modum Dei Lex, aut stringere iustum quemquam potest, aut suis minis pungere, quæ nihil ad eos pertineant, qui vinculo Legis nullo teneantur. quis etiam neget veterem illam ceremoniarum legem spiritualiter intellectam, modo quoque docere & adhortari. Aut igitur præter docendi monendi que usum, obligandi vis tribuenda est morali Dei Legi, aut statuendum est perinde

Similiter docet scribens in cap. 5. ad Galatas. ad illud: Si spiritu ducimini.

hanc

hanc vt illam abrogatam esse. Nec verò dicere quif-
 quam possit, obligare Legem ad obseruationē sui, sed
 violatori, si in Christum credat, damnationem non in-
 ferre. fieri enim non potest vt eum Lex non damnet,
 qui in sui violatione perseueret. Etsi enim Christus
 pœnam in se transtulerit Legis, ne is qui antea Legis
 violator exstitit, sed pœnitendo à Legis violatione re-
 cessit, damnaretur, non tamen patrocinari hoc ei po-
 test, qui Legem trāsgredi & violare persistat nisi fortē
 dicēdū esse putemus, Christū ad hoc pro nobis mor-
 tuum, vt nobis emeret violandæ Legis impunitatem.
 Quare futile est quod dicit Aretius, Legem Dei esse
 abrogatam reo, quia vires suas in reum non possit ex-
 erere, alio persolvente pœnas. Ad præteritam quippe
 Legis transgressionem, non ad perpetuam, referenda
 est pœnæ per alium suscepta persolutio. Quodque
 Paulus ait Legem mandatorum euacuatam, ne dam-
 naret; aut Legi nos esse mortificatos per corpus Chri-
 sti, vt iam in nos ad damnationem præualere nō pos-
 sit, ideo dictum est, quia, sicut idem Apostolus ait,
 Christus de peccato damnauit peccatum in carne sua;
 vt iustificatio Legis impleretur in nobis, qui non se-
 cundū carnē ambulamus, sed secundū spiritum.
 Damnare ergo Lex non potest; sed eos quos à priorum
 transgressionum vinculis Christi sanguis absoluit, &
 iam in posterum suæ Legis obseruatores effecit. At isti
 absurdissimè cum perpetua violatione Legis, per quā
 tota etiam iustorum vita peccatum sit, prætextu Chri-
 stianæ libertatis, coniungūt impunitatem, eo que per-
 peram Legis abrogationem trahunt. Denique, cum
 verissima libertas sit in eo quòd bonis operibus exer-
 cendis, Deo alacriter promptè que seruiatur, iuxta illā
 celebratissimam sententiam, Deo seruire, regnare est;
 hæresi ista nullam hîc vult prorsus operum haberi
 rationem. Et tamen, si vera seruitus est, perditè viuere;

libertas ergo est, bene sancteque operari. Si seruitus est, parere cupiditati, nequiter agendo: libertas ergo est, obsequi charitati, rectè pieque operando. Quin & Calvinus ipse, in secunda libertatis parte, ponit promptam atque alacrem obedientiam, quam dubium non est firam esse in executione mandatorum, ideoque in opere atque exercitatione virtutum. Aut igitur in hac causa Christianæ libertatis, magna est operum habenda ratio, si ad eam prompta & alacris obedientia pertinet; aut si nulla operum habenda ratio est, ad nullam potest libertatis partem diuinæ Legis obedientia pertinere. Quamquam quæ possit in obediendo seruendoque esse alacritas, ubi omnia credantur conspurcata atque polluta? Quis non potius in offerendo maior, cum nihil nisi claudum atque deforme tanto Domino offeratur?

CAPVT III.

Respondetur ad argumenta Caluini, quibus primam & secundam suæ libertatis partem stabilire conatur.

AT, inquit, qui tantillum operum afferre se debere cogitat, non potest modum aut finem præfigere, sed debitorem se Legis vniuersæ constituit. Quid ergo? Tu debitor esse nõ vis vniuersæ Legis moralis? & quanam erit sine debito necessaria obedientia? Neque enim propterea non est obedientia necessaria, quia non est ex necessitate, sicut Scriptura loquitur; id est, non solo metu, non coactione, non animo illibenti & contranitente, sed promptè atque alacriter deferenda. Quod autem Paulus de debito loquitur vniuersæ Legis faciendæ, non ad moralem, sed ceremoniam Legem est referendum: cum aperte dicat, eum qui se circumcidat, debitorem se facere vniuersæ Legis faciendæ. Non dicit eum qui diligit, non

eum qui parentes honoret, non qui ab iniuriis proximo-
 rum, animum manusque contineat; sed eum qui
 se circumcidat, tanquam ex obligatione Legis Mosai-
 cæ, debere quoque alias omnes Legis carimonias exse-
 qui. Profert & illud quod ait idem Apostolus, Chri- *Galat. 3.*
 stum redemisse nos de maledicto Legis, quia factus sit
 pro nobis maledictum. Sed ideo quos per fidem iusti-
 ficat, redimit Christus de maledicto Legis, quia reddit
 eos Legi consentientes & conformes: facitque ut in
 præceptis suis ambulent, & mandata eius custodiant
 atque operentur. Hoc enim significat quod ait, factum
 esse Christum pro nobis execrationem, ut in gentibus
 benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut pollici-
 tationem Spiritus accipiamus per fidem. *Quænam er-
 go ista Spiritus pollicitatio?* Certè apud Ezechielem *Ezech. 36.*
 scriptum est, sic promississe Dominum: Dabo eis cor
 vnum, & Spiritum nouum tribuam in visceribus eo-
 rum. At quid hic Spiritus efficiet? quemve ob finem
 inferetur credentium pectoribus? Ut in præceptis, in-
 quit, meis ambulent, & iudicia mea custodiant, fa-
 ciantque ea, & sint mihi in populum, & ego eis in Deum.
 Et rursus apud eundem: Spiritum, inquit, meum po- *Ibid. 36.*
 nam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis
 ambuletis, & iudicia mea custodiat, & operemini.
 Non igitur Christus ad hoc factus est pro nobis exe-
 cratio, ut impunè, ac sine damnationis metu, Legem
 assidue atque in singulis operibus violemus: sed quia
 maledictus est qui non permanet in omnibus quæ
 scripta sunt in libro Legis, ideo Christus, ut huic ma-
 ledicto esse desineremus obnoxij, mortis probrosissi-
 mæ subiit maledictum, ut eum nobis Spiritum me-
 teretur, per quem Legis efficeremur observatores. Is
 autem non seruitus Spiritus est in timore, per quem
 Legi veraciter non obeditur; sed Spiritus adoptionis
 in dilectione, quia plenitudo Legis dilectio est. Neque

id quisquam assequi ijs operibus potest, quæ sola fiunt
 cognitione Legis, quæ Paulus opera Legis appellat;
 sed eò fide in Christum connitendum est, vt eius gra-
 tia, per fidem impetrata, sanati, ad implenda diuinæ
 Legis mandata conualescamus. Addit & illud, quod
 Paulus ait in eadem ad Galatas epistola: Sate fratres,
 & nolite iterum iugo seruitutis contineri. Ecce ego
 Paulus dico vobis, quoniam si circūcidamini, Chri-
 stus vobis nihil proderit. Quem locum tamen de so-
 lis caremonialibus quidam accipiant: propius tamen,
 ni fallor, ad Apostolicæ mētis sensum accesserimus, si
 totam Legem veterem, id est, ipsum quoque cum suis
 minis ac promissis decalogum, dum sine gratia Chri-
 sti implendus suscipitur, iugum seruitutis esse statua-
 mus. Vt enim non est ex Lege iustitia, quia solius au-
 xilio Legis nequit Lex impleri: ita neque libertas vera,
 per quam peccati iugū deponitur, ex Lege parari sola
 potest. Quocirca, qui nō intellectu gratiæ Christi be-
 neficio, solius fiducia Legis nitentur, cuius propter
 ea caremonias retinendas esse censebant; hos necesse
 erat in seruitute peccati remanere captiuos. Ideoque
 hortatur Apostolus, ne se hoc seruitutis iugo implicari
 Galatæ patiantur: sed Christo, non vt doctore tantum,
 verum etiam vt redemptore & reparatore suscepto,
 per gratiæ eius auxilium, ad veram adspirēt libertatē:
 non qua fiat, vt Legis etiam moralis solvatur obligatio
 (non enim gratia Legem destruit, sed statuit: illaque
 ad omnes pertinet Euangelij denunciatio: Si vis ad
 vitam ingredi, serua mandata) sed qua fiat, vt non iam
 seruili metu, aut carnali cupiditate, sed libera charita-
 te, planeque filiali affectu, diuinis iussis pareatur. Hęc
 enim demum vera est à peccato libertas, id quod ex
 Lege faciendum esse cognoscitur, quodque nisi im-
 pleatur, peccati regnū vitari non potest; alacri stu-
 dio, & amore iustitiæ, ingenuaq. voluntate complere.

Hic

Hic ille est in abscondito Iudaus, non carne, sed corde per Spiritum Dei circumcissus. quem Paulus ait Legem consummantem & implentem, iudicaturum esse illum fiducia Legis inflatum, qui per literam & carnis circumcisionem præuicator est Legis. Hic ille est, qui spiritu ambulat, carnisque desideria etiam sentit, non ea perficit tamen, nec sibi iniquitatem dominari patitur. Qua in re vera Legis impletio, veraque sita iustitia est.

CAPVT IIIII.

*Quantam fenestram patefaciat ad licentiam peccandi,
hac à Caluino constituta Christiana
libertatis ratio.*

VT CUNQUE autem Caluinus suę huius libertatis vim ostendat positam esse in formidolosis conscientijs coram Deo pacificandis, siue de remissione peccatorum inquietæ sint ac sollicitæ, siue anxie teneantur, vtrum opera imperfecta, & carnis nostræ vitijs (quemadmodum scribit) inquinata, Deo placeant: reuera tamen resoluit eas mollitię quadam noxię securitatis, & ad perniciosissimã vitæ licentiam portas aperit; proque libertate Christiana, veram seruitutem introducit. Primùm, quia cùm audierint homines, simularque in Christum crediderint, diuinæ Legis sese vinculis & obligatione debitoque exsolutos; quid ab ijs tum aliud expectes, prout se communis captus & infirmitas habet, proniorque semper in deteriora cogitatio, quàm vt tanquam laxatis habenis in nequiora proruant, latamque ingrediantur viam, quæ ducit ad mortem? Quis enim magis classicum canat ad omnem licentiã, quàm qui prædicet, sublata Legis mentione, & omni operum cogitatione seposita, vnã Dei misericordiam amplecti conuenire? Deinde, nihil magis

368 DE CHRISTIANA LIBERTATE
afferre queat languorem studio virtutis apud homines
etiam bene viuendi studiosos, quibusque sit cordi ala-
criter percurrere diuinorum mandatorum vias, quam
si dicatur eis, quidquid tentent aut meditentur operis,
id omne maledictum esse. facile quippe negligitur,
quod nullius habeatur pretij: nec animari ad opus vl-
lum potest, qui sciat, quidquid fecerit, mancum ac vi-
tiosum esse futurum. Scribit Augustinus, Iouinianum
quosdam sanctimoniales à proposito virginittatis ab-
duxisse; non quòd eas ipse sollicitauerit, aut vxores ha-
bere voluerit; sed propterea quòd merita minuent
sanctæ virginittatis, ea coniugio fidelium coæquari.
Quid ergo eiusdem Augustini iudicio fecisset Iouinia-
nus, quantamq. morù pernitiè inuexisset, si nò modò
virginittatis, verum etiam virtutù cæterarù studia, pio-
que conatus, maledicta esse docuisset? Nec vllus esse
profectò potest ad proficiendum stimulus, cum cogi-
tes quantumcumque nitaris ac satages, non posse te
emergere è vitiorum sordibus, nec supra lutum peccati
caput attollere, nec quidquam afferre dignum Deo.
Itaque huic sanè doctrinæ, morumque vulnere, quod-
cunque emplastrum adhibeât, nolle se dicentes à bo-
nis virtutum officijs abducere, sed ad ea potiùs incita-
re; fluere tamen inde hanc corruptelæ saniem necesse
est, per quam licentiùs securiùsque peccetur.

CAPVT V.

*Quid sit, in quò tertiam Christiana libertatis partem
Calvinus posuerit.*

SED iam audiamus, quamnam idem Calvinus ter-
tiam fecerit Christiana libertatis partem. [Tertiam,
inquit, pars est, vt nulla rerum externarum, quæ per se
sunt adiophoræ, religione coram Deo teneamur, quia
eas nunc vsurpare, nunc omittere indifferenter liceat.
Atque

Atque huius etiam, inquit, libertatis cognitio, perquam nobis necessaria est. Quæ si aberit, nulla conscientijs nostris futura est quies, nullus superstitionum finis. Quoque magis quid sibi velit, aperiat, adiungit: [Videmus hodie plerisque inepti, qui disceptationem mouemus de libero esu carniû, de libero feriarum vestiumque vsu, & similibus, vt illis quidem videtur, frivolis nugis: sed plus istis inest momenti, quam vulgo credatur. Nam vbi semel se in laqueû coniecerint conscientia, longum & inextricabilem labyrinthum ingrediuntur, vnde non facilis postea exitus patet.] Hæc Calvinus. Vbi quantum aberret à scopo veræ libertatis, breuiter ostendemus.

CAPVT VI.

Quantum aberrarit Calvinus in tertia libertatis parte constituenda, breuiter ostenditur.

PRINCIPIO autem animaduertere oportet, libertatem Christianam in hac quidem mortali vita propriè esse à peccato; non ab eo quod, quia graue sit & asperum, molestiam aliquam affert. alioqui nec pater filijs, nec dominus seruis poterit quidquã quod molestum sit præscribere, ne libertatem minuat Christianã. Quocirca etsi ea forent adiaphora per sese quæ præcipiuntur, nec sine onere queant obseruari, nõ ideo libertati Christianæ cõsenda sunt officere. Quid enim? si pater filio, aut dominus seruo, certas in singulos dies præscribat vel fossionum vel baiulationum operas, idcõne libertatem euertet Christianam? Et tamè præterquã quod labor ipse per seipsum durus est, adstringi certè & addictum esse oportere, haud quaquam seruili molestia caret. Quod si res eiusmodi ex suo genere libera, id est, quæ, seposito superiorum iussu, æquè & fieri possunt & omitti: tamen propter aliquas tem-

porarias hominum utilitates, nullo libertatis Christianæ detrimento sub præcepto veniunt; quo iure caufabimur libertatem imminui Christianam, si diuini honoris ac spiritualis utilitatis gratia, tale quiddam conuenienter fiat in cõsimili genere rerum? Aut enim hoc peccatur in libertatem, quòd res eiusmodi ad religionis ac virtutis vsum referuntur: aut quòd ex præscripto fiant. Si prius dederint: nunquã ne ergo illa erit religionis virtutisq. gratia suscipienda? Atqui nulla tam profligata ferè est hæresis, quæ non aliquando sibi ieiunandum putet, aut festum diem agendum diuini cultus intuitu. Sin posterius esse dicent, quòd libertati præiudicet; quia videlicet cùm recte fieri talia possint ad Dei honorem, debeant tamen non ex præscripto neq. statis temporibus, sed pro cuiusque arbitrio suscipi: iam non attendunt domesticas se quoque politias euertere, vbi ex præscripto patrisfamilias staturaque sunt omnia. An vlla forrè ratio postulat, vt in humanis rebus ordinatiora sint omnia quàm in diuinis? quis hoc nisi profanus dixerit, diuiniq. honoris inimicus? Quã ob rem si quæ in humanis rebus seu publicis seu priuatis, rectè atq. utiliter fiunt, ea, vt ordinatè constanterque fiant, prudenti legum ordinatione sanciantur, neq. ea faciendi obligatio, quam Lex inducit, libertati officit Christianæ: sequitur omnino ad libertatem Christianam minimè pertinere, vt ad ea quæ diuini honoris religionisq. gratia piè præstentur, nulla publica aut priuata lege teneamur. At quis, rogo, tam inextricabilis labyrinthus? aut qui cõscientiarum laquei, si quid hîc aliquando credatur illicitum? [Si quis, inquit, dubitare cœperit an sibi in linteis, indusiis, sudariis, mantilibus, lino vti liceat: nec de canabe postea securus erit, tandem & de stuppis incidet dubitatio. Si cui paulo delicatior cibus illicitus visus fuerit, demum nec cibarium panem, ac vulgaria

edulia, tranquillus coram Deo comedet, dum in mentem venit se vilioribus adhuc cibis posse corpus sustentare. Si in suauiori vino hæsitauerit, deinde nec vappam cum bona conscientia pace biberet. postremò nec dulciorem mundioremque aliis aquam attingere audebit. Denique eò demum veniet, vt super trāuersam quod dicitur festucam incedere nefas ducat.]

O labyrinthum inextricabilem. Tales Caluine phantasticos ego tibi etiam in causa curandi corporis dabo. vbi non quæritur iam, quid coram Deo licitum sit, aut illicitum; sed quid valetudini conseruandæ aptius congruat. Noui Epicureos quosdam, qui eò progressi sint, dum sibi nimis accuratè præscribunt, vt de pauculis vini guttis supra mensuram trāsmiſsis, molestissimam sibi facerent quæstionem, non hac cura, ne Deum offendissent; verùm ne valetudini tantillo excessu, parum bene consulissent. possemque de læso eorum cerebro, similem labyrinthum non iniucundè texere. Sed idèone in curandis corporibus nullum sibi homines modum, nullos certos limites, nullas mēsuras aut ciborum præfigent aut temporum, ne in talem incidant melancholiae labyrinthum? Verumtamen vt hic medici sunt, quorum ex præscripto diæta seruatur: ad quam sibi præfiniendam, non omnes sunt idonei: ita in illo priorum exercitiorum genere, quæ ad virtutis profectum suscipiuntur, vt nemo se in laqueos incautus præcipitet: præfectorum insigni prudentia tota agendi viuendique præscripta ratio est, ad quam infirmiores dirigantur. Quæ proinde non solum nõ officit Christianæ libertati, verùm etiã promouet; dum sic abducit à peccatis, quibus libero rerum vsu facile humana se polluit infirmitas: vt tamen laqueos & insidias antiqui serpentis, quas nusquam non prætedit, vigilanti cura præcaueat.

CAPVT VII.

*Respondetur ad argumentum Caluini, quo libertatis
pars hac tertia construitur.*

Rom. 14.

PROFERTVR à Caluino Pauli locus, vbi ait: Scio quia nihil commune est; nisi qui existimat aliquid commune, illi commune est. Sic enim ille Pauli verba commemorat. additque ijs verbis res omnes externas, liberrati nostræ esse subiectas, modò eius libertatis ratio animis nostris apud Deum constet. Verùm si qua superstitiosa opinio scrupulum nobis iniiciat: que suapte natura pura erant, ea nobis contaminari. Si igitur ille: particulam omittens, nescio an de indultis, quam Paulus interfert: Per ipsum. Nihil, inquit, commune per ipsum; nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. Neque tamen parum ad rem facit particulæ eius interpositio. Siue enim interpretemur, nihil cõmune per seipsum; id est, suapte natura, quomodo Chrysostomus; siue, nihil commune per ipsum Christum, de quo dixerat, Scio, & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum; quomodo Ambrosio in scriptis Commentariis interpretatus est: neutrum tamen horum Apostolicæ lectionis sensum quicquam nobis aduersari clarum est, qui lege Ecclesiastica, qua nonnullis à cibis interdum abstinendum sit, nihil impediri docemus libertatē Christianam. Si enim intelligit Apostolus nihil commune seu prophanum & immundum suapte natura; tum demum nos contra hoc Pauli verbum, in capiendis ciborum alimentis, Christianam, imò naturalem tolleremus libertatem, si ab vllò ciborum genere, tanquàm per seipsum impuro, abstinendū esse diceremus. Libertatem enim permittit Paulus rerum vsu, tanquam sua natura bonarum: non quo exigat, sine omni prohibitione, perpetuam vtendi facultatem. Fiunt enim

& civilibus interdum, & medicorum sæpè decretis, prohibitiones certæ, sed ne quid, quod à Deo effectum sit, tanquam malum per sese, Manichæorum deliro sensu nefas putemus attingere. Sin autem hoc potiùs continet Apostolica sententia, per Christum iam id præstitum esse, vt nihil haberi debeat profanum & immundum, ex Mosaici instituti decreto, quo fiebat ciborum mundorum delectus quidam, eorumque ab immundis, non naturâ, sed mystica significatione, discretio: nonne perspicuum est, ne hac quidem in parte libertatem à nobis imminui Christianam? Neq. enim Mosaicæ legis decretum reuocamus, cuius modò observatio, non pietatis libertas, sed superstitionis seruitus grauissima foret. Caterùm cum illius observandæ Legis tempus esset adhuc idoneum, vellem mihi Calvinus diceret, nullâne tum piis hominibus, & gratia Christi iustificatis, libertas Christiana fuerit, qui discrimen illud ciborum ex Lege Mosaica observare tenebantur. Qui, si diceret liberos fuisse in quantum iustos, Deique filios; quia Legem vmbraico illi seculo congruentem, propter veri Dei, qui illa iusserat, obedientiam, promptè & alacriter observarent: intelligeret, opinor, non esse cur nobis aded vehementer obstitet; qui cum libertate Christiana consistere volumus à certis ciborum generibus abstinentiam, lege indictam, consuetudineque fidelium per tēpora certa firmatam: non quo quicquam aut suapte natura impurum, aut significatione immundum statuatur, sed quo istiusmodi ratione castigata caro & repressa, dominantis spiritui, non tantum negotij sua infestatione faceat. Quæ res procul dubio ad Christianam libertatis, quæ præcipuè à peccato libertas est, incrementum mirificè conducit. Quod si hîc quispiam dixerit, requirere Apostolū eam libertatem in externarū rerum usu: vt quoniam nulla res aut suapte natura, aut signi-

fica-

ficatione immunda est, nemo sibi aliquam reddat
 superstitionis opinione pollutam: fatebimur hoc nos, hi-
 bentesque donabimus. neque enim à peccato liber
 esse potest, qui cum sibi falsa superstitione persuadat
 rem quampiam immundam esse, neque ea uti sibi fa-
 esse, tamen reclamante conscientiae iudicio sumit in
 usum. Dupliciter enim hic peccato seruit; tum quod
 eius animus superstitione & errore tenetur illaquea-
 tus; tum quod contra conscientiam quippiam agat:
 cum dicat Apostolus, Beatum esse illum, qui non iu-
 dicat seu condemnat seipsum in eo quod probat, id
 est, quod opere exercet. qui autem diiudicat inter ci-
 bos, tanquam alios mundos, alios immundos, si ede-
 rit, condemnatus est: quoniam non ex fide. Porro quod
 non est ex fide, peccatum est. At verò si quisquam illi-
 citum sibi putet rei certae usum; vel quia Deus prohib-
 buit, ut Adam primum, deinde Iudei tempore veteris
 Legis; vel quia Ecclesia prohibet, ut nunc Christianis;
 is neque superstitione ducitur, qua rem vllam putet
 immundam: neque eam quae sit per seipsum munda,
 sibi facit immundam, si propter Superioris iustam pro-
 hibitionem abstinendum putet: nisi ita fortasse quis-
 quam insaniat, ut obedientiae virtute pollui hominem
 arbitretur. Si verò quis erit qui prohibitionis non igno-
 rus, cui parendum esse sibi persuadeat, nihilominus
 edat: is tamen rem bonam sibi immundam reddit, seque
 ipsum polluit: non propter superstitionis opinionem,
 qua sibi scrupulum injiciat; sed propter propriae con-
 scientiae, ex vero iudicio, condemnationem. Quae etsi
 erronea sit, obligat tamen; non quidem ad faciendum
 secundum eam, sed ad nihil suscipiendum & agendum
 contra eam. Si quis autem rursus contendat, ob hoc
 ipsum nullas eiusmodi in Ecclesia leges esse debere,
 per quas fiat, ut Christianus, aliquid esse prohibendum
 sibi persuadens, ac nihilominus eodem utens, sibi id
 reddat

Rom 14.

reddat immundum: an maduerrere ille debet, quantum ex eo, si sic esset, nasceretur incommodi. Sequeretur enim, nec diuinas leges esse debere vllas: propterea quòd earum occasione eueniat, vt homines aliqua sibi esse prohibita persuadētes, atque eadem interim, nihil illa obstante scientia, concupiscentiaque vincēte, facientes, grauiore multo peccati seruitute implicentur. Quocirca si tale quidquam accidat, seu diuinarum seu Ecclesiasticarum occasione legum, vt homines illi de quibus dictum est à Poeta,

Ni iurum in veritum semper, cupimusque negata,

Onidius.

eo dulciorem rerum vsum putent, quo magis fuerit prohibitus, eo que maiore vtendi libidine polluantur: non propterea accusanda Lex est tanquam Christianæ aduersa libertati, sed innata hominibus prauitas: quam vltro nea, Christiano que & libero homine digna obediendi consuetudine, corrigi paulatim sanarique necesse est. Postremò si quis addiderit, abrogatis semel per Christum Legibus illis Mosaicis, quæ liberum & promiscuum rerum vsum prohibebant, non debuisse ab Ecclesia similes institui Leges; quia nihil profuerit onus seruile vnum excussisse, si aliud perinde graue eius in locum successerit: respondebitur, inter has & illas Leges permultum interesse. non modò quia Lex Christiana nullius cibi simpliciter damnat aut prohibet vsum (quòd illa Mosaica in variis rerum generibus faciebat) verum etiam quòd veteres illæ prohibitiones vmbaticæ erant; istæ verò Christianæ temperantiæ & pietatis morale ac perutile exercitium continent. Idcirco & Christus Dominus, sublatis veterum sacramentorum vmbis, non solum moralia, quæ veteri Testamento communia erant, reliquit, verum etiam & auxit & illustrauit. Et ideo nemo est credentium, inquit Leo, qui non sit Christianæ debitor disciplinæ. Quia etsi remota est iustitiæ

Legis

Legis asperitas, voluntariae tamen observationis cre-
 uit utilitas, dicente Euangelista Ioanne, quia Lex per
 Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum
 Christum facta est. Omnia enim quae secundum Le-
 gem, siue in circūcisione carnis, siue in diuersitatibus
 hostiarum, siue in sabbathi obseruantia praecesserunt,
 Christum testificata, Christi sunt gratiam prolocuta.
 Et ipse est finis Legis, non euacuando significationes
 ipsius, sed implendo. Qui licet idem sit auctor veteris
 qui nouorum, figuratarum tamen promissionum sa-
 cramenta mutauit, quia promissa perfecit, & denūcia-
 tionibus cessationem imposuit, quoniam denunciata
 aduenit. In praecipis autem moralibus nulla prioris
 Testamenti decreta reprobata, sed Euangelico magi-
 sterio multa sunt aucta, ut perfectiora & lucidiora el-
 sent dantia salutem, quam promittentia Saluatorum.
 Haecenus Leo, Sermone 14. de passione Domini.
 Cuius illa eadem de re & breuior & clarior oratio est
 Sermone 6. de ieiunio decimi mensis: Cessantibus, in-
 quit, significationibus, quibus Saluatoris nostri nū-
 ciabatur aduentus, & peractis figuris, quas abstulit
 ipsa praesentia veritatis: ea quae vel ad regulas morum
 vel ad simplicem Dei cultum ratio pietatis instituit,
 eadem apud nos forma in qua sunt condita perseue-
 rant: & quae utriusque Testamento erant congrua, nulla
 sunt commutatione variata. Ex iis autem est, inquit,
 decimi mensis solepne ieiunium, quod à nobis nunc
 est annua consuetudine celebrandum: quia plenum
 iustitiae est atque pietatis, gratias agere diuinam largitatem
 pro fructibus quos in usus hominum, secundum sum-
 mae prouidentiae temperamentum, terra produxit.
 Haec Leo:

CAPVT VIII.

Quid significet Euangelij locus, vbi scriptum est: Non quod intrat in os, coinquinat hominem.

QVO autem aiunt quidam, Matthæi locum vbi Matth. 23 scriptum legitur, Non quod intrat in os coinquinat hominem; non in eum sensum accipi debere, quasi cibus per seipsum non maculet; sed Dominum illis verbis ostendere voluisse quoddam initium futuræ per ipsum libertatis: quæ esset in eo sita, ne inuiolabilem quandam, circa ciborum abstinentiam, necessitatem Ecclesiæ Pastores inducerent: hoc ergo quod ad eum scribitur modum, duplici mihi errore niti videtur. Primum enim, loci Euangelici non rectam habet intelligentiam. Deinde, præsupponit Christianæ libertati aduersari necessitatem quæ ex Lege sit, inuiolabilem circa cibos, aliasque res eiusmodi. Quod à vero longè esse alienum, cum possit ex ijs quæ dicta sunt haud difficulter intelligi: tum ex eo perspicitur peculiariter, quod primis hominibus ante lapsum, planè magna & iucunda fuerit libertas, plenior etiam ea, quam modò sumus per Christum assecuti. Et tamen non defuit tum inuiolabilis ex Lege necessitas abstinendi à certo cibi genere. Quem propterea cibum cum violata Lege sumpserunt, grauissimo scelere, & seipsum, & in seipsis genus etiam perdididerunt vniuersum. Nec enim Adamum cibus, inquit Augustinus Epistola 86. sed prohibitus cibus perdidit: & Esau nepotem sancti Abrahæ non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit, concupita esca damnauit. Nec verò est quod quisquam dicat, illam inuiolabilem necessitatem, ex diuina fuisse ortam Legge. Quid enim refert vnde orta sit, modò sit tamen inuiolabilis necessitas: & id quidem in eo genere rerum, vbi nulla talis esse iuxta hos debere videatur?

Nam

Nam si nihil obest libertati talis necessitas ex Dei mandato nata: neque oberit igitur, si orta sit ex mandato Episcopi, qui præcipit vice & auctoritate Dei, sicut non obest ea necessitas, quæ ex legibus oritur iustis Principum secularium, quibus non solum propter iram, verum etiam propter conscientiam, beatus Apostolus obediendum esse declarat. In ipsa verò verborum intelligentia hoc errari manifestum est, quod Christus Dominus, cum ait, Non quod intrat in os, coinquinat hominem; ostendere putetur eam in cibis capiendæ libertatem, quæ iam tum esset ipsius discipulis à Mosaica Lege, ex qua erat Iudæis inuiolabilis necessitas abstinendi à cibis quibusdam vt immundis, & ideo (vt volunt) seruitus: à qua suos discipulos esse liberos voluerit Seruator demonstrare. At qui non hoc Scribæ & Pharisei quæsierant: Quare discipuli tui transgrediuntur mandata Legis Moyse? non enim abstinere ab ijs cibis quos Lex decreuit immundos: sed, Quare, inquit, discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus suas cum panem manducant. Ex hac igitur interrogatione Phariseorum, cum ad eam à Christo responderetur, illa est orta sententia, quæ pro tuenda in cibis sumendis libertate profertur: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, tanquam dixisset Christus, Hoc ego vos scrupulo, & hac seruitute libero, nullius omnino cibi sumptio propter aliquam legis inuiolabilem necessitatem inquinare vos potest. Verum hoc vt diceret, nihil ad rem de qua fuerat interrogatus, pertinebat: cum non ageretur de ciborum delectu, sed de manducando manibus illotis: neque ex Lege Dei, sed ex traditionibus seniorum ei quæstio moueretur. Ideoque è vestigio Christus illis ipsis traditionibus patrum suorum, quarum auctoritate discipulos Christi premi volebant, opponit Dei Legem: quam violare non dubitarent,

rarent, suarum studio superstitionum. Quare & vos,
 inquit, transgredimini mandatum Dei, propter tradi-
 tionem vestram? Ac paulo post, traditionem eam, de
 qua fuerat nata questio, rejicit ad doctrinas & man-
 data hominum: quod de Mosaica Lege, quæ Dei Lex
 erat, fieri non potuit. Cumque eius responso fuissent
 scandalizati Pharisei, & hoc ei discipuli renuciassent;
 ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plan-
 tauit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos; cæ-
 ci sunt, & duces cæcorum. Nūquid hîc dicturus quis-
 quam est, Mosaicæ Legis instituta de ciborum discrimi-
 ne, plantationem fuisse, quam non plantauerat Pa-
 ter cælestis? aut eos qui hoc secundum legem docerēt
 esse obseruandum, cæcos fuisse, cæcorum duces? Per-
 spicuum igitur est, nō illud dixisse Christum propter
 aliquam significandam ab inuolabili lege libertatē,
 quæ esse deberet in cibis sumendis; sed ad condem-
 nandam Pharisæicam superstitionem, cui deditū esse,
 miserabilis erat animæ seruitus. Docebant enim Pha-
 risæi, hominem inquinari eum qui non ante lotis ma-
 nibus manducasset. Quod ipsum Marcus explicans,
 Pharisei, inquit, nisi crebrò lauerint manus, nō man-
 ducant, & à foro nisi baptizentur, non comedunt:
 quòd sese nimirum inquinari contactu peccatorum
 arbitrarentur. Nam & propterea Simon leprosus apud
 Lucam negabat Christum esse Prophetā posse, quòd
 se contingi à muliere peccatrice pateretur, vnde eum
 necesse esset inquinari. Idcirco cū & ipse Christus
 inuitatus aliquando, non lotus accubisset, eamque
 ob causam esset reprehensus: responso suo palàm fe-
 cit, Phariseis hoc esse persuasum, crebra istiusmodi
 lotionem ipsos acceptiores Deo, sanctioresque reddis-
 quæ persuasio quia summæ erat plena stultitiæ, cu-
 ramque habebat purgandi sui præposteram, ideo Chri-
 stus, Stulti, inquit, nōne qui fecit quod de foris est,
 o 2 etiam

580 DE CHRISTIANA LIBERTATE
etiam quod deintus est facit? Denique in Cana Galilæa sex legimus hydrias propositas fuisse aque plenas, iuxta purificationem Iudæorum, qua soliti erant in vno conuiuio manus frequenter abluere; non honestatis studio, sed profectò superstitione ducti, quam fuisse in illorum hominum genere maximã, qui plenius cognoscere uolet, legat Iosephum libro Antiquitatum decimo octauo, & libro secundo de bello Iudaico. item Epiphanium in hæresi Samaritarum, Herobaptistarum, Nazæorum, & Ebionitarum. Hanc igitur cæcæ superstitionis stultitiam conuellens Christus; respondet, verendum non esse ne quisquam manuum sordibus inquinetur, si foris manibus illotibus sumptur. Nam, si quæ, inquit, sordes manibus adherescunt, ac foris cum cibo sumuntur, illæ traiciuntur in ventrem, & in secessum emittuntur. Doctrina igitur hæc Christi, veram quidem nobis ostendit libertatem, sed quæ non esset in eo sita, ut nulla (quemadmodum isti uolunt) obstringeret inuolabilis ex Legge necessitas, alioqui nec iusti quos habuit uetus Testamentum, liberi fuere; falsum quæ erit, Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. Verum in eo sitam ostendit Christianam libertatem, quod mens liberetur à superstitionis seruitute, cuius adhuc iugo, Iudæorum colla premebantur. Lex autem ieiunij bona & utilis, ab eaque potestate Ecclesiæ profecta, quam ipse Christus instituit, neque stultitia, neque superstitio est, nec quicquam habet simile eius quod est illis Evangelij uerbis reprehensum. Nam cum luculentissimis Scripturæ testimoniis ieiunia commendentur, ut accepta Deo, gratæque disciplina; quid stultitiæ aut superstitionis habere potest, quod certa ieiunandi tempora præfigantur? Est enim rationi & sanæ doctrinæ perquam consentaneum, ut id quod habet observationem salutarem, statim discernatur faciendum esse temporibus; non solum ut fiat

fiat ab omnibus quibus vtile est, plerisque alioqui, vt
 se habet infirmitas, neglecturis; vei ùm etiam vt con-
 formis, concordius & studiosius obseruetur in Re-
 publica Christiana: cuius magnum est ornamentum,
 ordinis paciſque pulchritudo. Hinc & post Moyſen
 inſtitutæ leges ſunt de ieiuniis quibusdam, ac Feſtis
 diebus. velut ea quæ Regina Heſter occasione ſancita
 eſt; & ea quam de Templi annua dedicatione celebrã-
 da, Machabeus introduxit; & quæ de Pſalmis Dauidi-
 cis decantandis, iuxta vniuſcuiusque diei ritum, aliſ-
 que rebus compluribus: De quibus admonere nos
 diligenter Ireneus libro quarto, capite vigefimo quin-
 to, vigefimo ſexto, vigefimo ſeptimo, & Epiphanius
 hæreſi. Ptolomeitarum, & Auguſtinus libro ſecundo
 contra aduerſarium Legis & Prophetarum, capite pri-
 mo. Nec vnquam eiſmodi legibus caruit Eccleſia
 Chriſti, cùm conſtet obſervationem ieiunij quadra-
 geſimalis, quæ inter ceteras ieiunij leges facile præ-
 cipua eſt, celeberrimam ſemper fuiſſe, prin-
 cipalique Ec-
 cleſiæ tēporibus in veneratione habitam. Porro Chry-
 ſoſtomus ipſe, licet oſcitantī lectori videri poſſet di-
 cere Chriſtum hīc eieciſſe vniuerſam ciborum obſer-
 uationem Legalem: tamen penitiùs introſpectus, non
 aliud reperietur dicere, quàm damnaſſe Chriſtum ſu-
 perſtitioſam in cibis quibusdam reſpueñdis obſerua-
 tionem Iudæorum: quibus ea inſideret opinio, qua ci-
 bos quosdam naturā ſua immundos eſſe cenſerent.
 Vniuerſus, inquit, Iudaismus, ciborum obſervatione
 continetur: quo reſutato, facile reſutatur totus. Quid
 autem eſt reſutare Iudaismus? an vmbra ſuccedere
 veritatem? minimè id quidem; ſed tum reſutatur Iu-
 daismus, cùm Iudaizantium aperiuntur ac reuincun-
 tur errores. Lex autem Dei per Moyſen data, certam
 ciborum obſervationem præſcribens, errore profectò
 caruit, neque ergo debuit reſutari. Chryſoſtomū verò

582 DE CHRISTIANA LIBERTATE
sententiam videre licebit, luculenter admodum ex-
pressam, apud Euthymium in caput Matthæi decimum
quintum. Quamvis & ipse Chrysostomus scribens in
caput decimum quartum Epistolæ ad Romanos, & in
primum epistolæ ad Titum, aperte tradat, docuisse Iu-
dæos, quosdam cibos naturaliter immundos, eoq. no-
mine prohibitos, quòd hominem coram Deo redde-
rent inquinatum: cum, sicuti verissimè dicit Augu-
stinus in suis Confessionibus, non immunditia obsonij,
sed solius immunditia cupiditatis, timenda sit. Ideoq.
in Psalmum decimum scribens, dicit, productis ex
Euangelio Domini verbis, iustum à ciborum disce-
nendorum superstitione muniri.

Lib. 10. ca. 31.

CAPVT IX.

*Sine Christiana libertati contrarium, si ad ceremoniarum
observationem conscientia adstringantur.*

AD DIT Calvinus, hinc comprehendi omnes li-
beræ observationis ceremonias, ne qua necessi-
tate ad eas observandas conscientia adstringantur:
sed earum usum, Dei beneficio, sibi ad ædificationem
subiectum esse meminerint.] Vbi quæro, quas libera
observationis ceremonias dicat. Si enim intelliguntur
ex liberam observationem habere, quæ nullo neque
diuino, neque Ecclesiastico præcepto, neque vlla om-
nino iusta lege, aut cõsuetudine requirantur: in aperto
est, ad eiusmodi ceremoniarum observationem nulla
necessitate conscientias fidelium obligari. At si libera
observationes intelliguntur esse, quas nullum requirit
expressum Dei præceptum; in ceteris ergo ceremoniis
Ecclesiæ auctoritas consuetudoque populi Christiani
contemnenda ostenditur, prætextu Christianæ libe-
ratis. Si enim in illis observandis, præcipienti Ecclesiæ
parendum est; fieri non potest vt conscientia minime
adstringatur.

adstricta teneatur. Si autem Ecclesiæ parere necesse non est; mirum profectò est, quemadmodù Christus hanc obedientiam tanta cum interminatione requirat, vbi dicit: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Parenti quoque, licita præcipienti, quin sit parendum, nemo probus dubitat filius, quantumuis ille de Christiana libertate lætetur. Quenam autem esse verior nobis queat parens, quàm sancta mater Ecclesia? Denique, si vel diuino præcepto ad vllius ceremoniæ obseruationem adstringantur conscientiæ: quomodo manere Christiana libertas possit incolumis, cùm antè dictum sit à Caluino, ne morale quidem Dei Legem apud eius tribunal, in iustorum conscientis vllum habere locum, beneficio Christianæ libertatis? An non est hoc Legem in conscientia locum habere, eam ad sui obseruationem necessitate inuolabili tenere constrictam? Quòd si ne diuina quidè vlla talis Lex est, omnes ergo ceremonias libere obseruationis esse necesse est: ne qua in parte Christiana libertas minuatur. Si verò salua & incolumi libertate Christiana, diuina Lex aliqua potest ad ceremoniæ cuiuspiam obseruationem, conscientiam necessitate obstrictam tenere: cur non, eadem salua libertate, vim habere similem Lex poterit Ecclesiæ, quam Dominus tanta comminationis seueritate iussit audiri?

Lib. 3. Instit. cap. 19. §. 2.

CAPVT X.

*Christiana libertati minimè repugnare vsitas
Ecclesiæ ceremonias.*

AIUNT tamen quidam, de Caluini fontibus ista haurientes, nondum videri sublatum esse iugum, quod Petrus Iudæis fuisse dicit intolerabile: nondum vmbra euanuisse, sed, relicto spiritu, conuerti nos iterum ad infirma & regena elementa, quibus denuo

denuo seruiamus, si primum in obseruatione ceremoniarum vim aliquam constituamus. Deinde, si obseruationem illarum, vbi scandalum & contemptus abest, anxie requirimus. Tertio, si numerum earum maiorem, quam Ecclesie decorus ordo postulet, instituerimus.] Et hæc eorum oratio est, qui se interim profiruntur Ecclesie ceremonias in Ecclesia, vt ritè & ordine fiant, necessarias esse iudicare. Itaque singula ponderanda sunt, quoniam veram libertatem impedire creduntur. Primum, si qua vis in illis constituitur, quæ ijs verè competat, eaque vis salutaris sit, & ad pietatè conducibilis; quid hoc esse queat aptius Christianæ libertati? quòdnam intolerabile aded iugum in eo, quòd opitulante gratia expeditissime impleatur, cum fructu pietatis, & æternæ salutis? Quæ sub infirmis & egenis elementis seruitus, aut quæ spiritus derelictio, quando & quid spiritualiter significetur, agnoscitur, & omnis quæ inde prouenire possit utilitas, Christi gratiæ, diuinoq. Spiritui accepta referatur? Sub signo enim ille seruit, qui operatur aut veneratur rem significantem, nesciens quid significet, quique signa ipsa pro rebus amplectitur: quod rudes illi carnalesq. Iudæi faciebant. Si autem ceremoniis aliqua vis tribuitur, quæ sit ab eis aliena, error est proculdubio, secum trahens miserabilem animæ seruitutem. Sed ceremonias Ecclesiasticas salubriter efficaces esse, negare nemo potest. Valent enim primum omnes ad erudiendos permouendosque animos perspicua & iucunda significatione rerum ad pietatem pertinētium. Quid enim sunt (inquit Augustinus) quæque corporalia Sacramenta, nisi visibilia quædam verba? tanto proinde vi prædita maiore, quanto mouent efficacius ea quæ subiiciuntur oculis, quam quæ sunt demissa per aures. Norunt hoc, & sepe numero experiuntur pij fideles, cum ea quæ geruntur in Ecclesiis, pio studio contemplantur.

*Epistola 119.
cap. 1.*

plantur. Afficiuntur planè; & prout ceremoniæ signifi-
 ficatio permouerit animum, aut compunguntur in la-
 chrymas, aut gaudio quodam spirituali perfunduntur.
 Nec verò vis inest solùm significandi & prædicandi,
 quæ tamen in rebus maior inesse quàm in verbis so-
 let; verùm etiam alia quædã interdum operatrix, quæ
 quæ effectum sortiatur in eo etiam qui significatione
 non percipit: velut in Baptismo, quem & paruulis sa-
 lubriter ministrari constat. item in Confirmatione,
 aliisque Ecclesiæ Sacramentis. In ipso quoque Exor-
 cismo, vis est illa de qua Dominus dicit: Ecce de divo-
 bis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones,
 & omnem virtutem inimici. In benedictionibus item
 & cõsecrationibus, exserit se virtus precationis sacer-
 dotalis, quam Dominus significat, præscribens bene- *Num. 6.*
 dicendi formulam Aaroni & filiis eius. Sic ait: Bene-
 dicetis filiis Israël, & sic dicetis eis; Benedicat tibi Do-
 minus, &c. inuocabitisque nomen meum super filios
 Israël, & ego benedicam eis. Secundum verò, si vide-
 licet obseruationem ceremoniarum, vbi scandalum &
 cõtræptus abest, anxie requirimus: hoc ni fallor, signi-
 ficat, quod aperte Caluinus docet, conscientias fide-
 lium nulla in eiusmodi rebus inuiolabili necessitate
 constringi oportere; ne qua, ista ratione, seruitus indu-
 catur. Atqui perspicuum est, istiusmodi ex Lege ortam
 necessitatem, nullam omnino creaturæ veram serui-
 tutem afferre: quando præsertim, quod iubetur, & sa-
 lutarem habet obseruatione, & ei cui præcipitur, con-
 gruam. Neque enim aut à primo parente ante la-
 psam, aut à Christo Domino, secundum eam naturã,
 quam nostræ salutis causa suscepit, aut ab Angelis san-
 ctis abfuit, vel etiam nunc abest inuiolabilis illa ex di-
 uinæ ordinationis Lege necessitas. Quocirca tota in
 eo quæstio posita est, talium ceremoniarum sitne vti-
 lis & salutaris obseruatio in Ecclesia Dei, apteque illis
 quibus

quibus præscribitur, conueniens. Quin autem salu-
 berrimam admonitionem habeant ceremoniæ Eccle-
 siasticæ, cum oculis fidelium obuersantur, dubitari
 non magis potest, quàm de prædicationis & verbi fru-
 ctu: si iidem de rebus, quas illæ significant, viua voce
 in medium proferatur. Habetur in illis præterea sum-
 ma decori ratio, vt diuinæ Maiestati quàm conueni-
 tissimè, & ea qua par sit veneratione, seruiatur. Vbi
 enim & apparatu maiore, & ritu ordinatiore, cultum
 adhiberi decebat, quàm cum summo omnium Do-
 mino sacrificaretur? Vbi potiùs & ordo, & grauitas, &
 conformitas in stas temporibus, in vestibus, in actio-
 nibus, in cantibus, in locis desiderari debueret, quàm
 ijs in rebus, quæ ad diuinæ Maiestatis cultum, per or-
 bem terrarum essent frequentandæ? Vt autem adefe-
 sent illa, opus erat legibus ac formulis, obseruandi ne-
 cessitatem imponentibus, ne pro suo quique arbitrio,
 & ea, quam se habere falsa crederent sapientia, aut in-
 decorè & leuiter, aut superstitiosè etiam multa, aut
 perturbatè ac variè, cum iniuria diuini honoris, indu-
 cerent in sacrorum ritus. Ineptè verò dixerit hic ali-
 quis, præcipi quidem hæc rectè posse, at conscientias
 obstringi ad peccatum, ni fiat quod iubetur, nõ oport-
 ere. Obstringunt enim per se ipsas, leges iustis de cau-
 sis lata: eaque vis oritur ex illa Dei ordinatione & Le-
 ge, qua Superiorum præceptis voluit obediri. Nec enim
 mandata sunt hominum & doctrinæ, quæ solet vitu-
 perare diuina Scriptura. Siquidem ea sunt hominum
 propria, quæ ex seipsis cõminiscuntur; neq. ad Deum
 suam referre possunt originem: eaque vana sunt & in-
 utilia, imò superstitiosa & noxia. Quæ verò præcipi-
 tur vtiliter, iustis que de causis, & ab his qui vice Dei
 & auctoritate funguntur in terris: quis est qui ad hu-
 mana mandata, & doctrinas hominum, plantationes
 que quas Pater cælestis sit eradicaturus, rejicienda

putet?

putet? Quod tamen in Ecclesiasticis Legibus faciunt
 quidam perlibenter, Principum interim civiles cōsti-
 tutiones & scita approbantes; cū eadem omnino ra-
 tio, si seiplos audire velint, cogat, vtriusque potestatis
 sanctiones, vt hominum mādata, damnare: aut vtraf-
 que tanquam Dei Leges & scita venerari. Sed habent
 quam ob rem adulentur Principibus seculi, quorum
 scepra venerari malunt, quā Ecclesiæ auctoritatem
 suspicere. Quoniam igitur Ecclesiæ sacrarum Legum,
 quæ Dei cultum honoremque concernunt, maior etiā
 vis est & pondus quā civilium: non dubitandum
 est, illos, quibus dantur, sic ab ijs constrictos teneri,
 sed tamen saluberrimæ disciplinæ sanctissimis vincu-
 lis, vt etiam citra scādalum, & expressum contēptum,
 haud sine offensa Dei violentur: neque id magis re-
 pugnat libertati Christianæ, quā quod tam multa
 Legis diuinæ partim naturalia, partim factitia præce-
 pra, ita seruanda sunt, vt ijs etiam humana fragilitate,
 citra scandalum & contemptum violatis, culpa cōtra-
 hatur. Tertia superest querela de multitudine cere-
 moniarum, quæ si nimia sit, officere credatur liber-
 tati. Neque id quidem dubium. Omnis enim vitanda
 nimietas; quæ & eorū qui præsunt, arguit impruden-
 tiam; & eos qui subsunt, inutiliter, aut etiam noxiè
 premit. At multitudo præceptorum ad vtilitatem ob-
 seruantium attemperata, apteque & prudenter suis
 diuisa temporibus, promouet libertatem, non immi-
 nuit. Vt enim ægrotus per totum anni spatium, multis
 & variis medicamentis, pro affectione corporis, sub-
 lenādus est; vt Grammaticus & Rhetor futurus, mul-
 tis erudiendus præceptis, neque in his rebus multitu-
 do vitatur, quæ utilis & necessaria est, sed excessus in-
 utilis ac superuacaneus; ita homini Christiano in-
 struendo, reparando, muniendo, perficiendo, multa
 reperiuntur esse necessaria: vsque adeò, vt in ipsis etiā
 diui-

diui-

diuinis præceptis, inueniatur non exigua multitudo. Quàm multa enim de temperantia, quàm multa de iustitia & fortitudine, de prudentia præcipiuntur? quanta amplitudo fidei rerumq. credendarum? quata varietas eorum quæ ad implendam erga Deum, erga seipsum, erga que proximum, charitatem requiruntur? Ad quæ tamen omnia, ex ipsa Christi & Apostolorum institutione, nõ parua facta accessio est. Sed quia sunt in scripturis nonnulla commendata generatim, & ita præcepta, vt ea significaretur aliquando fieri oportere, neque tamen aut modus, aut tempus, aut locus designaretur: accessit postremò ad illa omnia, per Ecclesiæ Leges, determinatio perutilis; qua quod esse faciendum ex Scriptura diuina agnoscebatur, id & statis ordinatilsque temporibus fieret, & eo maxime modo quo fieri conueniret ac deceret. Denique si locus esset certis opus, ea designarentur, quæ pro rei dignitate ac veneratione congruere maxime videretur, verbi gratia, quia præcepit Dominus semper orare, vt statis temporibus nunquam id pietatis officium intermittamus; & beatus Apostolus, commone inuicè in hymnis, psalmis, & canticis spiritualibus: constituta sunt ab Ecclesiâ ipsa tempora orandi atque psallendi: constituti ministri certi, per quos ceteri commoneficerent: modus præscriptus & forma, quam orando, publicè præsertim, psallendoq. sequi oporteret: ad id postremò designata & consecrata loca sunt, ne deesset ministeriis sacris, & ad Dei cultû pertinentibus, quod nos mensis nostris, aut lusibus, aut quiescere non patimur. Atque ea & hæc, & aliis in rebus ita ordinata sunt, vt commodissimè & obseruata sint hætenus, & adhuc obseruentur; planeque eiusmodi sunt, vt sine his Dei cultus, diuinaq. Sacramenta ritè administrari non posse videantur. Et quot obsecro sunt Christianis populis generatim impositæ huius generis Leges?

Quinque, ni fallor, in vniuersum. Primò, diei Domini-
 nica obseruatio cum festis aliquot, in quibus magna
 aguntur mysteria nostræ religionis. Secundò, ieiuniũ
 Quadragesimæ, cum aliis paucis totius anni diebus.
 Tertio, vt Sacrificio quisque interesset festo die.
 Quarto, vt semel in anno sua quisque peccata confi-
 teatur suo sacerdoti. Quintò, vt in festo Paschæ com-
 municet corpori Domini. Hæc igitur sunt in vniuer-
 sum plebibus præscripta Christianis: quæ quiuis in-
 telligit apprimè conducere, vt impleri commodiùs
 præcepta Dei possint, de vno Deo colendo, de memo-
 ria beneficiorum eius conseruanda, de ieiunando, &
 confitendo Sacerdoti, remissionis obtinendæ gratia,
 propter id quod Dominus ait Sacerdotibus: Quorum
 tenueritis peccata, remissa sunt: quorum retinueritis,
 retenta sunt. Vnicuique porò Sacramento sua sunt
 ceremoniæ, sed pauca, faciles, ea quæ fructuosæ. Qui-
 bus dum vtimur, si ad infirma & egena elementa con-
 uertimur, iam & ipsa Sacramenta repudianda sunt,
 quæ Christus instituit, & Apostolica nobis tradidit
 disciplina. Cur enim hæc infirma & egena elementa
 non sunt, illa sunt? An quia per ea Christum operari
 non credimus? sed quis paulo instructior Christianus
 ita ceremonias obseruat, tanquam sine gratia Christi
 frugiferas? Intelligent ergo isti eos demum infirmis
 & egenis elementis seruire, iterumq. ad umbras, Spi-
 ritu relicto, relabi, qui relictis ijs rebus, quas illæ vete-
 res umbræ significabant, id est, Christo & Ecclesia,
 ipsarum umbrarum sequuntur inanitatem, in ijs que-
 rentes iustitiam, non in Christo: cum Paulus dicat
 eos excidere à gratia, qui in Lege iustificentur. Ea enim
 demum vera seruitus est, signa pro rebus amplecti,
 sicut verissimè docuit Augustinus.

Aug. cap. 16.
 contra Ad-
 manium.

CAPVT XI.

Quid sibi velit Euangelij locus, vbi scriptum est: veros adoratores adorare in spiritu & veritate.

Matth. 4.

EX Euangelio quoque locus ille à nonnullis pro-
ducitur, in quo scriptum est, Spiritum esse Deum
& idcirco eos qui adorent, in spiritu & veritate oportere adorare. Quibus in verbis si quid est quod nobis iure queant obijcere, id profectò tale sit oportet, vt non inuiolabilem modò in ceremoniarum vtu necessitatem, sed ipsum prorsus illarum vsum è medio submoueat. Quid enim inde ceremonijs Ecclesiasticis opponitur? spiritus, an veritas? Si spiritus, ceremoniarum igitur vsus in Dei cultu caro est. Si veritas, errorem in eodem ceremoniarum vtu & falsitatem inesse necesse est. nam iuxta Scripturam sanctam, & spiritus carni, & veritas falsitati opponitur. Diciturque hoc à Domino est, quoniam Deus spiritus sit, in quem nulla cadat aut carnis aut erroris impuritas, oportet eum qui veraciter adoret, tam sublimi spiritui convenientem cultum exhibere: eum videlicet qui sit in spiritu, non in carne; & in veritate, non errore. Quare ergo quid carnem esse dicant? remne corpoream, & carnis sensibus expositam? Remoueat ergo genu flexiones, eleuationes manuum, apertiones capitum, precatorum iunctiones, laudes canentium. Remoueat quoque (si fortè prioribus vtendum non putent, quamuis in sacris literis commendentur) panis vsum & vini: quoniam cœnæ Dominicæ celebratio, Christi honor & diuinitatis cultus est. Deo namque pro acceptis beneficijs gratias agere, eaque gratis animis commemorare, Deum est proculdubio adorare & colere. Quoniam igitur eum qui adoret, in spiritu non in carne est, vt volunt, non in re corporea & sensibili, sed in spiritu, oportet adorare. damnandi ipsi imprimis veniunt.

tanquam adoratores mali, qui adhuc nesciant iuxta
 definita sua in spiritu adorare. Si autem nomine car-
 nis, non res corporea & sensibilis significata est (cu-
 iusmodi rem constat in Dei cultum adhiberi posse) sed
 carnalis & vitiosa concupiscentia, quam familiariter
 alibi quoque sapius eo vocabulo Scriptura designat:
 non est ceremoniarum nostrarum reprehendendus
 usus, tanquam ea quæ in carne sit adoratio, quando à
 cupiditate libera est voluntas vtentium. Sicut igitur
 adorat in spiritu, cuius veneratio ex recta in Deum vo-
 luntate & sancto amore proficiscitur (spiritus enim
 hominis nihil aliud quàm recta & renouata, spiritua-
 lisque eius voluntas est) etiamsi id fiat exhibitis ex-
 trinsecus ceremonijs, externoque & sensibili ritu: ita
 is adorat in carne, qui Deum propter ea quæ concupi-
 scit terrena, veneratur: etiamsi sola id faciat interiore
 mentis cogitatione, non corporis motu, non usu vllius
 conspicuæ ceremoniæ adhibito. Si autem quia Deus
 spiritus est, id est, vt ipsi volunt, incorporeus, idcirco
 nos spiritualement, id est, remotum à corpore cultum de-
 ferre necesse est: exuendum nobis abijciendumque
 erit corpus hoc quod circumferimus: & nostra omni-
 no deploranda conditio, quod non sicut Angeli, in-
 corporei simus, vt Deum, qui incorporeus est & inui-
 sibilis, sine corpore & sine vlla re visibili adorare pos-
 simus. Verùm quia nos ita condidit Deus, vt animo
 constemus & corpore, neque nos debet pœnitere no-
 stræ conditionis: ita à nobis colendus est Deus, vt to-
 tos illi nos exhibeamus, totique, id est, & animo &
 corpore, illi seruiamus, venerationem deferentes eam,
 que rectis quidem ante omnia motibus animi, sanctifi-
 que & puris cogitationibus, deinde & actionibus cor-
 poreis, conspicuisque ritibus, exerceatur: præsertim
 eum & hi partim vocum, partim rerum quæ oculis sub-
 iiciuntur, significatione, haud mediocriter conferant
 ad

592 DE CHRISTIANA LIBERTATE
ad cultum interiorem promouendum. Naturalis quippe animi corporisque nexus id efficit, vt sicuti animi motus in corpus redundant, perque id sese proferunt, atque eius motibus & gestibus exprimuntur: ita vicissim excitati in corpore motus in animum se referant & refundant, eundemque excitent & commoueant, feruentioremque in Deum spiritus alacritatem conciliant. Quamquam igitur in colendo vno Deo, summa illius maiestatis maxima habenda ratio est; non tamen negligendus naturæ nostræ modus. quo sic nos ex diuersis substantijs Opificis nostri temperavit manus, vt aptissimum propterea nobis sit ex vtriusque substantiæ motibus atque officijs temperatum & mixtum cultum conditori omnium Deo exhibere. Veritatem autem quid nobis obijciant, tanquam absit à ceremonijs, cum & vera sit earum significatio, & certissima fides videntium? Veritas enim, vt dictum est, non signa & vmbra, hoc quidem vt videtur loco, sed erroris falsitati opponitur, vt is adoret in veritate, qui non errorem mentis colendo sequitur, velut Samaritani: sed qui vera fide colit Deum. Namque & veteres illi sancti Dei homines, quorum pietas inter carnales Synagogæ filios enituit, non in spiritu modò adorabant, sed pientes quæ sursum sunt, non quæ super terram; verum etiam in veritate: propterea quòd & vmbra ac figuris vterentur rerum aliquando venturarum, & non eo errore tenebantur quo ceteri, vt signa pro rebus acciperent, eaque Deo per seipsa placere arbitrarentur: sed verissima fide vnum in ijs intelligebant medianam rem Dei & hominum Christum Iesum, gratiamque noui Testamenti, per quam iustificari se, atque à peccatis expiari, etiam tum credebant. Quòd si illi inter ipsas adhuc vmbra positum, tamen propter eam quam nobiscum habebant communem de Christo fidem, cuius per gratiam se credebant saluos fieri posse, sicut & nos,

& nos, in spiritu & veritate adorarunt: quanto magis nos qui ipsam rerum imaginem accepimus, signisque rerum exhibitaram vtimur, & ijs fidem in Christum nostram profiteamur atque excitamus, dicendi sumus in spiritu & veritate adorare! In spiritu quidem, eo quod mens à concupiscentiæ dominatu libera est, vt amplius in carne non sit, id est, carnali concupiscentiæ non seruiat: quia qui in carne sunt, Deo placere non possunt. In veritate verò, non quia, remoto signorum usu, quæ nec ipsi remouent; sed quia veris signis, veraque fide placere studentes per vnum Christum, ex quo, quæcunque sint salutaria, deriuantur. Quippe & Iudæos ipsos in veritate adorasse, qui salutem per Christum expectabant, satis hoc insinuat, quod Samaritanæ Christus loquitur dicens: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus; quia salus ex Iudæis est. moxque subiungit: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. hoc quidem mox futurum dicit, non quia non antè fuerit inter Iudæos: in quibus, qui spirituales erant, in spiritu & veritate adorabant, verique adoratores erant, planeque tales, quales Pater quærit: sed quia palam & passim futurum erat, non inter Iudæos modò, verum etiã inter Gentes. Hoc enim antè dixerat mulieri: Quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Quod sic accepit diuus Basiliius, vt significatum sit, toto terrarum orbe propagandum veri Dei verum & spirituale cultum: non qui templorum usum excluderet, sed propter quem exercendum passim vbique templa ædificarètur. Nobis enim, inquit, periculũ est malè obiti mādati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij ministeria in locis profanis celebrauerimus: propterea quod ea res iudiciũ habeat cõtèptus in celebrãte, offen-

*Lib de Baptif-
mo, cap. 8.*

diculum quoque generaret pro varietate affectionum, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem. Si verò, ait, quispiam obieciat: Quid igitur est quod Apostolus dixit, Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit adorandi Deum quouis loco: vbi dixit, Neque Hierosolymis posthac. hoc dicendum est, quòd illud, In omni loco, non comprehendit ea loca quæ humanis vsibus, rebusque immundis & profanis deputata sunt, sed dilatat ac diducit adorationem ab arcto Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. Hic ergo iuxta Basilium sensus erit: nisi accipere malimus dixisse Dominum, neque in monte Garizim posthac adorationem fore, quia schismaticum in eo templum erat; neque Hierosolymis, quòd illic vmbra esset, re ipsa mox per sui manifestationem succedente fuganda. Vnde euersum paulo post templum illud est, quo vnitatis Ecclesiæ, per orbem terrarum diffundendæ, prænunciabatur; extra quam nulla fieri adoratio in spiritu & veritate potest. Non ergo Hierosolymæ, inquit, deinceps, quia vmbra est, quam oportet euanescere; sed toto orbe terrarum, in vnitatis Ecclesiæ; quam illud typicum templum adumbrabat. Ex quo potest animaduerti, non Catholicos esse, quibus metuendum sit, ne veri non sint adoratores, propterea quòd non in spiritu & veritate adorare videantur: sed hæreticos atque schismaticos, qui, vnitatis Ecclesiæ derelictæ, seorsim Dei colendi rationem instituunt, mentisque errore fingunt sibi per quæ se placere arbitrentur: ad modum videlicet Samaritanorum, qui adorasse dicuntur quod nesciebant. In his enim ita præcessit adumbratio quedam schismaticorum in Ecclesia Christi futurorum, vti Hierosolymitanum templum, in quo solo typica sacrificia offerri fas erat, Christianæ Ecclesiæ præfigurabat vnitatem; extra quam nullum Dominus sacrifi-

1149 51 613
3 223, 201

cium odoratur, nullam orationem exaudit propitius, nullum cultum gratum habet. Eam ob rem Donatistas quosdam, occasione legum imperialium reuerentes ad Catholicam, diuus Augustinus sic loquētes, suumque agnoscentes errorem inducit, epistola quadagesima octaua: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidē Christi teneremus: sed gratias Dño, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo cōgruere, vt in vnitāte colatur, ostēdit. Sic illi. Ergo nō in veritate, sed in falsitate & noxio errore, ideoq; nō vera religione adorāt, primūm qui adorant quē non debent; vt Gentiles idololatrē. Deinde ij qui adorant quidem quem oportet adorari, hoc est, verum Deum, sed eo modo quo se Deus coli non velit; vt Machometistæ & Iudæi, ex eo tempore quo Legem post manifestatum Euangelium, pertinacissimè tenuerunt. Postremò non in veritate adorant, qui etsi verum colant Deum, & ijs ritibus qui non sint improbandi: tamen adorant vbi se Dñs coli non vult; velut Samaritani adorantes in monte Garizim, & nunc schismatici omnes atque hæretici; qui in monte superbiæ suæ constituti, extra vnitatem Ecclesiæ placere se fide sua, & colendi ritu, falsò arbitrantur. Quibus omnibus dici illud iure potest: Vos adoratis quod nescitis; quia salus ex vna Dei Ecclesia, tanquā cōmuni omniū in arte, existit. Quisquis præter templum Dei orauerit, inquit Augustinus, non exauditur ad illam pacem supernæ Hierusalem, & exauditur ad quædam temporalia, quæ Deus & Paganis donauit. Ille autem in templo Dei orat, qui orat in pace Ecclesiæ, in veritate corporis Christi, quod constat ex multis credentibus in toto orbe terrarum. Et ideo exauditur, quia orat in templo. ipse enim orat in spiritu & veritate, qui orat in pace Ecclesiæ. Hæc ille in Psalmum centesimum & trigessimum.

CAPVT XII.

Pertineátne ad beneficium Christianæ libertatis, vt fideles conscientia, omnium hominum potestate exempta sint.

FORTASSE autem his rebus, quæ ex Caluino commemoratæ sunt, putare quis possit, terminatum iam esse nouæ huius libertatis modum, nimirum, vt à vinculo & necessitate diuinæ Legis implendæ, conscientia sit libera; vt obediat tamen, non quia necesse sit propter præcepti vim, sed quia prompta feratur alacrique voluntate; vt denique liberum rerum aut ceremoniarum vsum, nulla ne Ecclesiæ quidem Lex impediât. At his positis, longius adhuc (quoniam res in procliu erat, totaque iam eò propendebat) suæ libertatis tentoria & fines extendit. [Nam cum hac libertatis prærogatiua (inquit) qualem antea descripsimus, donatæ fideles conscientia, id Christi beneficio consecutæ sint, ne vllis obseruationum laqueis in ijs rebus implicentur, in quibus eas esse liberas Dominus voluit, omnium hominum potestate exemptas esse constituimus. Est enim indignum aut Christogratiæ tantæ suæ libertatis perire, aut conscientia ipsi fructum. Neque res leuicula existimanda nobis est, quam videmus tanti Christo constitisse, utpote quam non auro aut argento, sed proprio sanguine æstimauit: vt Paulus non dubitet dicere, irritam fieri eius mortem, si animas nostras hominibus in subiectionem tradimus: Siquidem non aliud agit aliquot capitibus Epistolæ ad Galatas, quam Christum nobis obscurari, vel potius extinguere, nisi in sua libertate stent conscientia nostræ. A qua certè exciderunt, si possunt hominibus arbitrio, legum ac constitutionum vinculis illaqueari.] Vt autem clarius esset quid diceret Caluinus, conscientias fideles exemptas esse omni hominum potestate,

1. Pet. 1.

Galat. 5.

posita

postea distinctione duplicis regiminis; alterius spiri-
tualis, quo conscientia spiritualis ad pietatem, & ad
cultum Dei instituitur; alterius politici, quo ad huma-
nitatis & ciuilitatis officia, quæ inter homines seruan-
da sunt, homo eruditur: addit in hac questione per se
non ad eò obscura ac perplexa, plerisque ideo impe-
diri, quòd inter externum, vt vocant, & conscientia
forum, non satis subtiliter discernunt: ac, ne quid om-
nino remaneret scrupuli, etiam quid conscientia sit,
definire non grauat. [Nam sicuti (inquit) cum mēte
intelligentiaque homines apprehendunt rerum noti-
tiam, ex eo dicuntur scire, vnde & scientia nomen du-
citur: ita cum sensum habent diuini iudicij quasi sibi
adiunctum testem, qui sua peccata eos occultare non
sinit, quin ad Iudicis tribunal rei pertrahantur, sensus
ille vocatur conscientia.] Hinc itaque concludit, Legē
obstringere conscientiam, cum simpliciter hominem
ligat sine hominum intuitu, vel non habita eorum ra-
tione. Si igitur omni hominum potestate exemptæ fi-
delium conscientia sunt; sequetur, nec seruum domi-
ni, nec filium paternis præceptis simpliciter ligari: hoc
est, sic obstringi, vt si non fecerit, aut facere noluerit,
etiam si cur nollet, causam legitimam non haberet,
peccati reatus, seu Dei offensa, ex eo ipso incuratur.
Quod si ita est, fatendum etiam erit, diuinis ordina-
tionibus ac Legibus conscientias non obstringi. Diui-
na quippe Lex & ordinatio est, vt filij parentibus obe-
diant, vt serui dominis subditi sint, vt populi suis Præ-
fectis subiaceant atque obtemperent. Quæ Dei ordi-
natio, si conscientiam simpliciter ligat, peccare & of-
fendere Deum necesse est eum, qui suo superiori licita
præcipienti recusat obedire. Si autem in Deum hæc
offensa nõ redundat, neque id ille peccatum in se esse
vllum ducit; non ergo ipsa Dei Lex, quæ præcipit obe-
dientiam, conscientiam hominis fidelis obstringit.

Quid hac ratiocinatione lucidius? Deus iussit Superi-
 oribus deferre obedientiam, hoc est, quod iusserint
 implere & exsequi. aut igitur qui non obtemperat, is
 culpam apud Deum contrahit ac reatum; aut ipsa Dei
 Lex, quæ mandat obedientiam, non ligat subditi con-
 scientiam. Deinde, si hominum potestates suis legibus
 non simpliciter homines subditos ligant, sed duraxat
 hominum intuitu; quid restat nisi ad oculum terrore,
 soloque hominibus displicendi metu, ad ea quæ iussa
 sunt implenda commoueri? Est & hoc etiam atque etiam
 considerandum, quale sit quod, verbi gratia, infidelis
 filij conscientia, patris præcepto simpliciter tenebitur,
 fidelis non tenebitur. Ille enim à libertate Christiana
 adhuc alienus, quamquam viuat tempore libertatis
 hinc liber est. Quid ergo est, quod tantum hoc discri-
 men facit? Mutata non est Dei ordinatio, quæ aliis
 aliis vult esse parentes: non est mutata Lex Dei, quæ
 postulat in ijs quæ præcipiuntur, honorem & obedien-
 tiam: non est etiam mutatum patris præceptum. Mutatus
 raturus quidem est filius, ex infideli fidelis effectus, sed
 in eam partem ut æquius iam sit eum imperata factum
 tum quia leuius est propter promptiorem voluntatem
 tum quia melior est quam fuerit. Denique nihil im-
 possibile prætexi potest; quod fit, cum agitur de im-
 pletionem Legis diuinæ. Cur ergo, quæ prius obstru-
 tenebatur præcepto patris conscientia, postea non tene-
 netur? An quia indignum est, tanta Christi gratia do-
 natam homini conscientiam sic ligari? At quis tam
 non videat eò iam tendere, ut indignum sit Christiano
 no vllam superiorem pati potestatem? Quippe in
 gnitatis speciem habiturum est, ita te apud homines
 gerere, cum sis palam Christianus, quasi ligeris; et
 reuera sis privilegio Christianæ libertatis absolute.
 Si autem indignum est ligari, ne Christo pereat
 suæ libertatis gratia, indignum est etiam eius speciem

vltrò ac voluntariè præ se ferre: cùm præfertim dicat
 Apostolus, ab omni specie mali abstinendum esse. Sed
 tamen quæ rei indignitas, si is qui plus accepit à Deo
 gratiæ, plusque ad vitandum peccatum auxiliij, gra-
 uioris reatus periculo apud eum teneatur obligatus?
 Scriptum enim est, cui plus datum sit, ab eo plus etiã
 exigendum. quod proculdubio nihil est aliud, quàm
 eũ in die iudicij grauioribus suppliciis esse mulctan-
 dum, quia minùs acceptis gratiæ muneribus respon-
 derit. Maior ergo reatus ad pœnam, si fidelis dicto au-
 diens non fuerit, quàm si non paruerit infidelis. Et in-
 dignum sanè foret, vllam Christo perire suæ libertatis
 gratiam, quam nobis ipse peperisset. Cæterùm quibus
 Scripturæ locis de hac gratiæ liberalitate doceatur?
 Citatur à Caluino prioris Petri caput primũ: vbi non
 aliud dicitur, quàm non corruptibilibus auro & ar-
 gento redemptos esse nos de vana conuersatione pa-
 ternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni im-
 maculati Christi. Vnde si quid effici posset, doceri
 oportuerat, ad vanam conuersationem pertinere su-
 perioribus obediendi necessitatem, nõ solum propter
 homines, sed imprimis propter Dei meritum. Quod
 tantum abest vt sibi Petrus persuaserit, vt eiusdem
 Epistolæ capite secundo clarissimè præcipiateiusmodi
 verbis: Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ
 propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti; siue Duci-
 bus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefacto-
 rum, laudem verò bonorum. quia sic est (inquit) vo-
 luntas Dei, vt beneficientes, obmutescere faciatis im-
 prudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, &
 non quasi velamen habentes malitiæ, libertatem, sed
 sicut serui Dei. Et rursus: Serui (inquit) subditi estote
 in omni timore dominis; non tantùm bonis & mo-
 destis, sed etiam dyscolis. Quid autem est quod ait,
 propter Dominum subijci oportere; nisi aut quia ius-

ferit Dominus, cum ait: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. aut quia principes ipsi, Domini vices gerunt, eiusque in terris potestate funguntur? quorum utrumque efficit, subdito, propter suam conscientiam, superioribus parendum esse. Si enim Deus iussit, peccatum ergo est non facere quod ille fieri mandauerit. Si etiam illi Dei vices gerunt in terris, eiusque, sicut Apostolus docet, ministri sunt: necesse est Domini voluntatem offendi in eo, quod Vicarij eius legitima scita violantur. Eodemque pertinet quod Petrus addit: Hæc enim est voluntas Dei. Quia hoc (inquit) vobis præcipit Deus, scilicet Principibus subijci. Ex quo intelligitur, violationem latæ à Principe legis, cum diuinæ voluntatis offensione esse cõiunctã. Tametsi Calvinus hoc ipsum quod dicitur de voluntate, cum consequentibus coherere insinuet: ut significatum sit, voluntatem Dei esse, non simpliciter subijci Superioribus, sed parendo id agere, ut increduli, qui obloqui volunt, obmutescere cogantur. Nimirum, quia noluit vllum esse peccatum, non subijci, seposito ad homines respectu. Denique suam mentem planius aperiens, [Tenemus, inquit, nunc Petri consilium: nempe quod necessariis de causis Iudæos hortatus fuerit, ad colendum politice ordinem.] Summa, huc tendit commentarius eius, ne conscientia subditorum obnoxia credantur Superiorum decretis, idque propter Christianam libertatem, de qua tamen libertate, si seipsum audiret in eodem commentario dissererem, animadvertere posset, eiusmodi obligationem nihil aduersari libertati per Christum datæ. [Hæc (inquit) vera est libertas, quæ nemini damnosa est vel noxia, ut hoc confirmet, eos pronunciat liberos, qui Deo seruiunt. Vnde colligere promtum est, hunc esse finem nostræ libertatis, ut propriiores & expeditiores simus ad obsequium Dei. Neque enim aliud est, quàm manumissio à peccato. atque peccato

Rom. 13.

In caput 2.
prioru Petri.

peccato dominium tollitur, vt se in subiectionem iustitiæ, homines addicant. In summa, inquit, est libera seruitus, & serua libertas.] Si ergo nihil est aliud, Caluine, libertas, nisi manumissio à peccato: cur bonis legibus conscientia teneri non possunt, nisi libertas ipsa lædatur? An foris peccatum est ipsa parendi propter Deum necessitas? aut si dici hoc nisi insulsè non poterit, numquid ipsa talis obligatio conscientiam ad peccatum illaqueat? sed quonam modo? cum vehementius solidiusque constringat ad id quod iustum est, videlicet, vt Superioribus obediatur? Iustitiæ quippe pars est, suis obtemperare Præfectis, ordinemque bene ac necessariò diuinitus constitutum colere atque obseruare. Non solùm ergo Christianæ libertati contraria non est obligatio conscientia, à Superiorum effecta legibus: verùm etiam Christianam promouet libertatem, per quam dominio peccati depulso, homines se in iustitiæ subiectionem addicunt. Nec ideo libertas non est, quia sit legibus bonis atque iustitiæ seruiendum: cum simul hic sit & libertas serua, & seruitus libera. Serua quidem libertas, quia teneatur obedire: libera verò seruitus, quia, quod facere debere se intelligit, non seruili more atque ingenio facit, ob pœnarum metum; sed ingenua prorsus voluntate, & virtutis amore. sed modò quid habeat Epistola ad Galatas, videamus: [Siquidè, ait Caluinus, non aliud Paulus agit aliquot eius Epistolæ capitibus, quam Christum nobis obscurari, vel potiùs extinguere, nisi in sua libertate stent conscientia nostra.] Et capite quidem secundo scribit Apostolus, nec Tirum, qui cum ipso erat, cum esset Gentilis, compulsus esse circumcidi, propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierant explorare (inquit) libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent, quibus neque ad horam cessimus subiectioni,

ut veritas Euangelij permaneat apud vos. Hæc igitur
 eo loco Paulus, libertatis Euangelicæ per studiosum
 se fuisse demonstrans: quæ si infringeretur, veritas
 Euangelij apud fideles constare non poterat. Sed que-
 nam illa erat libertas? An fortè ne serui dominis, ne
 subditi principibus, ne parentibus filij, ne mariti
 vxores parere cogerentur? Non hoc Paulus dicit, sed
 ne insinuat quidem: quia nec ad rem omnino institu-
 tum ne pertinebat. verùm ne Titus (inquit) qui Gen-
 tilis esset, circumcidi compelleretur, tanquam esset
 Lex illa vetus ad iustitiam necessaria, sine qua ne Gen-
 tiles quidem homines suæ salutis consulerent. Que
 res miserabilem inducebat seruitutem, gratia Christi,
 qua liberamur à peccatis, vereque iustificamur, ini-
 micam. Cur enim necessaria erat vmbra, cuius veritas,
 quæ prænunciabatur, illuxisset? quæ signi necessitas,
 cum res significata aduenisset? Sed illi, contra quem
 Pauli zelus vigilabat, signa pro rebus suæ supersti-
 tionis errore amplecti, atque, ut significatum est capi-
 te quarto, infirmis & egenis elementis miseris con-
 scientias seruire cogebant. His ut resistat, torus in
 incumbit Apostolus, ut doceat generatim ex Lege vo-
 teri non esse iustitiam, neque ex Legis eius operibus
 sed ex fide in Christum: per quem & ante Legem in
 monte Sina datam, promissa sit benedictio omnium
 gentium. ideoque qui in Christum credant, eiusque
 in nomine baptizentur, sine discrimine gentis, sexus
 conditionis, hos demum esse iustos, filios, vereque li-
 beros. Quid autem hæc pertinent ad resoluenda bo-
 narum, temporique conuenientium legum vincula
 ne subditorum conscientias teneant obligatas? An
 fortè capite quarto, cum ait, Dicite mihi qui sub legem
 vultis esse; Legem omnem omnino significat, sub qua
 illi esse censeantur, quorum ab ea vincula conscientia
 teneantur: Sed neque de omni superiorum lege libe-

Capite 3.

incumbens, maiore prauaticationis cumulo præcipitata ruit. Charitas verò, & quod aliàs factura non erat, Lege admonita, id lubens atque alacris peragit, & quod factura etiam nulla lege præscribente fuerat, id multo studiosiùs, spectata obediendi necessitate, implere conatur. Nec Lege teneri conscientiam contra libertatem est, qua nos Christus liberauit; sed ab inuito tristici fieri, quod magna obediendi promptitudine oportuit adimpleri. Nec finis Legis Christus, vt Christiani facti, Lege non teneamur:

*In Psal. 94.
Sapereque aliàs.*

Sed dictus est, inquit Augustinus, finis Legis, quia sine illo nemo perficit Legem. Alius enim est finis qui consumit, alius qui perficit. Sed hætenus aduersus tres illas à Caluino positas Christianæ libertatis partes differuisse sufficiat.